

Az Óperencián túl – és innen

Zsigmond Vilmos ikonosztáza

Beszélgetés Kodolányi Sebestyénnel

☉ **Palotai János:** Pár éve szervez vetítéseket a Ludwig Múzeumban,¹ legutóbb ZSIGMOND VILMOS fotóit reprezentáló kiállításához.

☉ **Kodolányi Sebestyén:** A *Ginsberg*-kiállítás előtt FABÉNYI JÚLIA felkért egy magyar vonatkozású filmprogram szerkesztésre. Nem tudtam, milyen anyagok lesznek itt, de szerencsés helyzetben voltam, mivel hosszú barátság fűzött ANTAL ISTVÁNHOZ, aki nagy ismerője volt a Ginsberghez köthető nemzedéki kultúrának. A kiállítás során derült ki, milyen kevesen ismerik ezt Magyarországon, nem tudnak vele mit kezdeni. Kritikailag is értelmezhetetlen világ ez az itthoni németes-franciás kultúrkör számára. Ezért is lenne fontos egy *cinemathèque*, arra épülne a kultúrák bemutatása. A Juszuftól kapott széleslátókörűséghez illett a program: a Balázs Béla Stúdiós és más kísérleti filmek a *Vert nemzedékről*.

☉ **PJ:** Még kevesebbet tudni a szomszédos, főleg a déli országok kultúrájáról. Ezért mutattad be a hazaiak mellett Ivan Galeta, Tomislav Gotovac, Sonja Iveković, Bojan Jovanović Zoran Popović és más művészek *experimentumait*, főleg a hatvanas-hetvenes évekből. Most folytatódik Amerika felfedezése magyar szemmel.

☉ **KS:** A Ludwig Múzeum csomagban készen kapta a *Zsigmond Vilmos*-kiállítást, képekkel, kurátorral. Fabényi Júlia fontosnak tartotta megerősíteni az anyag kortárs művészi kontextusokat tükröző oldalát, arra kért, járuljak hozzá valamilyen

elképzeléssel. A *Ginsberg*-kiállítás alapján azon gondolkodtam, hogy az amerikai kultúrával többet kellene foglalkozni, a populáris, kommersz vizuális világ kontextusaival, rétegeivel, amiben sok művész, gondolkodó működött közre. Ahogy például Cindy Sherman hollywoodi produkciókban készítette fényképeit, s mára meghatározó, kortárs kontextusú művész lett.

☉ **PJ:** *Zsigmond Vilmos képeiről fiatal fotóművészek azt mondták, hogy azokat a maguk korában kell értékelni, s volt, aki az Amerikára rácsodálkozást emelte ki.*

☉ **KS:** Ezek nem tudatos művészi megfontolásból készült képek, inkább a fiatal Zsigmond Vilmos fényérzékenyített játszadozása a szeretett technikával, azzal az oldalával, ahol a kép nem mozdul meg. Sem a narratíva, sem a kompozíció szintjén nem látni különösebb kísérleteket, de egyértelműen finom, érzékenyen szemlélődő a magatartása. Ez a vonulat általános fotografiai attitűd, főleg az ötvenes, hetvenes évek között, ami a fotótörténetnek különösen izgalmas időszaka. Felvettem, hogy Zsigmond Vilmost nem e kronológia alapján kellene bemutatni, hanem inkább azokkal a fotókkal, melyek – vállalva a bizonytalanságokat (rontott kép) – rávezetnének a látás kultúrájára, annak hatásaira, és hogy miképp jelennek meg ezek fotóin, filmművészetében. Ezt végiggondolva lehetett volna erősebben kontextualizálni, akár külső anyagok bevonásával, izgalmassá tett kiállításban gondolkodni, de elutasították: egy individuum, „egyedülálló” önálló értéket létrehozó fotóművész megjelenítése volt az igény. Így felépítve is érdekes a sztori: mesebeli történet a fiúról, aki elmenekült a gonosz országából, átment az Óperenciás tengeren, megérkezett egy színes világba, arra rácsodálkozott, ott megalósította magát és később visszatért szeretett hazájába.

☉ **PJ:** *A kiállításon betétekként peregtek filmrészletek triptichonokba rendezve a kiállítás (szerves?) részeként. Az első teremben még a hazai filmjeiből kifotózva, az ötvenes évek romantikus természet és világszemléletét láttatva.*

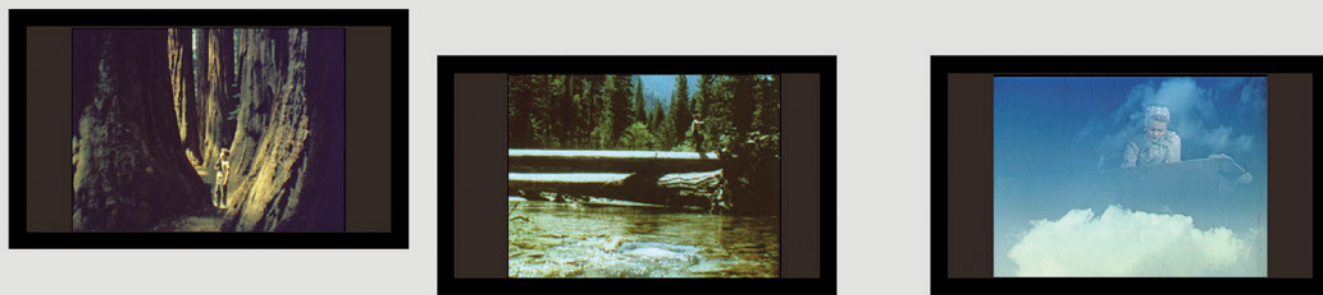
☉ **KS:** A koncepciómnak megfelelően összesen négy hármast kompozíció-sorozatot hoztam létre. Az elsőben van egy csavar, mert az utolsót is magába foglalja: ZSUFFA JÓZSEF 1953-as főiskolai vizsgafilmje, a *Föld* Zsigmond Vilmos első operatőri munkája, és mellette a kései, hazatérő 2001-es *Bánk bán*. Kezdő és záró egység is. A következő esszézerű triptichon az utat próbálja megfogalmazni, tiszteletben tartva a felépített ön-mitológiát: Zsigmond Vilmos és Kovács LÁSZLÓ részvételét az 56-os forradalomban, a főiskola kamerájával készült felvételeket a szovjet megszállás napjaiban. Ez utóbbit Bécsbe érkező eladták, ebből vették a hajójegyet Amerikába. Zsigmond az út során fotózott, miként a forradalom alatt is. Ezeket a felvételeket is megszereztem. Mindez jó alpanyag volt, hogy kifejezzem a tér-idő-kultúra kezelési konfliktust, amivel meg kellett küzdenie. A kompozíciót 2 film fejezi be. Zsuffával² Amerikában 1958-ban, Balázs Béla meséjéből készített *Az igazi égszínké* című színes filmje, és ugyanennek 1957-es hazai változata, amit BÁN RÓBERT és DIENES FERENC TÓTH JÁNOSzal forgatott. A párosítás feszültségteremtő, jelzi, hogy a levegőben volt akkor a történet, a színes film. A harmadik „hármast” volt a legnehezebb kihívás. Olyan teremben

¹ *Beat-nemzedék. Allen Ginsberg.* 2013.11.09.–2014.01.12.; *Anarchia, Utópia, Forradalom.* 2014.10.17.–2015.01.04.; *Fényképezte: Zsigmond Vilmos.* 2015.04.10.–06. 21.

² Zsuffa nem futott be filmes karriert, de megírta a legteljesebb monográfiát Balázs Béláról, akit ebből ismert meg Amerika.

Kompozíció 2

Kompozíció 2

kellett a mozgóképes kompozíció, melyben a 60-as évek elején készült fotói vannak, amikor megérkezett Los Angelesbe, ahol egy ideig semmi munkalehetősége nem volt, majd bébifotográfus lett, később pedig horrorfilmekben operatőr. Próbálkozott tévés munkákkal, a hollywoodi világ bemutatásával. Kínyszerű volt, saját bevallása szerint azon gondolkodott, jobb lenne hazajönni. Fotói erre az Amerikára való rácsodálkozások, finom, modern képek, minden különösebb felfedezés nélkül. Ezt kellett illusztrálni aszimmetrikus hármaskompozícióba, amibe ha beledobálók bármilyen típusú filmképet ebből a bizonytalan világból, horroret, táncosnőt a milliomosok klubjából, egy töredezett absztrakció jön létre. Egészen addig vittem, hogy monokróm hatásokkal játszó fura kompozíció lett. Ezen belül, szembe állítva tipikus amerikai képekkel, egy apokaliptikus punk absztrakciót sikerült létrehoznom. Olyan érzésem volt, hogy a villódzó képek, a bizonytalanság erős absztraháló tény a lélekekben. A legletisztultabb a harmadik. A képek egymáshoz való viszonyához, linearitásához izgalmas kísérleti fotóit találtam – nincsenek kiállítva –, mint autózás, a tükröződés világa. A triptichon a 70-es évek színes fotói termében van, és ROBERT ALTMANNnak szántam. Kulcsalak a fiatal filmek számára. A *Mc Cabe* és *Miss Miller*ből és az *Images*-ből idézek, s azokat a típusú felvételeket, ahol úgy érzem, hogy ez a fantasztikus alkotó nagy lökést adott operatőrének, hogy akár kísérleti filmesként dolgozzon. Egy sor kémiai, fizikai kísérletet kipróbálhatott, a „flashing” technológiához egy kanadai laborral tudtak új berendezéseket vetetni, hogy azokon próbálja ki.³ Ezt az atmoszférát akartam megteremteni e triptichonban, ez a legbensőségesebb, legkomolyabb kulturális premisszákkal rendelkező kompozíció, nagyon szabad, mint a film forgatása volt. Láttam a „werkfilmjét”, milyen felszabadult, kreatív, kitüntetett

3 A film előérzékenyítése elővilágítással, és a hőésés előexponálása.

Kompozíció 5

pillanat volt a 70-es évek elején. Igazi hippi értelmiségi társaság jelenlétében, sok hippivel és nagy névvel, közösségi tudattal készült a film Kanadában, az erdőben. Szerintem ez volt az a momentum, amikor Zsigmond Vilmos egy inspiráló, új világba kerül – bár ezt nem említi. Az *Images*-ben képzelgések, látomások vannak a főszereplő skizoid alkata miatt. Van olyan pillanata a filmnek, amikor az operatőr együtt ül az autóban a nővel, aki többször rácsodálkozik, belenéz a kamerába és látszik, hogy bensőséges kapcsolattá nővi ki a helyzet magát (mintha naplószerű felvételt látnánk Jonas Mekas-tól), ami Hollywoodtól idegen.

⊕ **PJ:** *Ez profán változata a szakrális triptichonok Megkísértés képeinek. Az utolsó, a Genézis már eltér azoktól.*

⊗ **KS:** A negyedik az említett első. Mennyire izgalmas, amikor elkezd fotográfiai, filmi leképezéssel foglalkozni a Főiskolán, az 50-es években, a szocreál idején. Érdekes az is, hogy miközben magába építi az ideológiai keretbe zárt, előírt formavilágot, küzd is ellene. Magába olvasztja a klasszikus romantikus, akár barokkos képi megfogalmazásokat, ahogy a magyar értelmiség próbálja beépíteni a szocreál látványvilágba a kismemesi-paraszti klasszicizáló világot. Amit ő mégis eredetinek, igaznak tekint, mert még hat a föld/egyke gondolaton alapuló harcias, felvilágosultnak tartott népi gondolkodás a 30-as évekből, s ebből látjuk a szocreál-nemzeti romantika képét, és ebből indult el az operatőr Amerikába. Épp lecsúszott, hogy részt vehessen a magyar film modernizációjában. A filmes gondolkodási mód, a nyelvi struktúrák valódi modernizálása akkor kezdődött, az ő nemzedékével. Zsigmond Vilmos Amerikában modernizálódott, azután a filmipar, a vizuális entertainment részévé vált. Furcsa módon, amikor úgy érzi, ideje hazamenni, otthon is letenni valamit az asztalra, olyan világba érkezik, ahol megint az a konzervatívizmus üti fel a fejét, amiben a nemzeti romantikus megfogalmazások, a klasszicista vagy barokkba hajló motívumok lesznek hangsúlyosak, ami ellen 40 évig küzdöttünk. Ebbe csöppent bele, tért vissza.